

Paweł Bielawski

Uniwersytet Wrocławski

O problemach tłumaczeniowych frazeologii prawniczej i jej korzyściach dla przekładu

Streszczenie: Przekład frazeologii prawniczej sprawia tłumaczom wiele trudności, czego dowodzą analizy błędów. Tłumacze często nie wiedzą, kiedy mają do czynienia ze stałymi związkami wyrazowymi języka prawniczego, często nie znają też właściwych odpowiedników w docelowym języku prawniczym. W niniejszym artykule omówione są sposoby identyfikacji stałych związków wyrazowych języka prawniczego, ich typologia oraz techniki przekładu. Końcowe rozważania poświęcone są wykorzystaniu szeroko pojmowanej frazeologii prawniczej w celu ułatwienia przekładu jej samej oraz przekładu całych tekstów prawniczych.

Słowa kluczowe: frazeologia prawnicza, przekład prawniczy, przekład specjalistyczny, język prawa

1. Wstęp

Frazeologia prawnicza jest bardzo ważnym elementem komunikacji prawniczej, pod względem ilościowym oraz jakościowym. Ilościowym, ponieważ – jak dowodzą badania statystyczne – w tekstach z zakresu prawa dominują nie pojedyncze, luźno i przypadkowo związane ze sobą słowa, lecz stałe związki wyrazowe, a zatem frazeologia (Krzemińska-Krzywda 2010: 137; Pontrandolfo 2015: 148).

Aspekt jakościowy frazeologii w komunikacji prawniczej wynika stąd, iż określone stałe związki wyrazowe służą do wyrażania określonych treści prawnych (np. do opisywania znamion przestępstw), a ponadto wiążą się one z pewnymi czynnościami prawnymi, a tym samym wywołują skutki prawne. Na przykład wyrażenie *eilt sehr!* [*Bardzo pilne!*] użyte w niemieckim akcie oskarżenia sygnalizuje sędziemu, iż sprawa, w jakiej ów pismo prawa karnego

zostało złożone, jest pilna, ponieważ oskarżony przebywa w areszcie śledczym i obowiązywanie tego środka zapobiegawczego dobiega końca, powinien on zatem w krótkim czasie zdecydować o otwarciu postępowania głównego. Innym przykładem jest formuła *Oskarżonego/Oskarżoną ... uznaje za winnego/winną popełnienia zarzucanego mu/jej przestępstwa z art. ... i za to na podstawie art. ... wymierza mu/jej karę ...*, która wyraża skutek prawny.

Frazeologia prawnicza jest zatem bardzo ważnym elementem komunikacji prawniczej. Jej przekład sprawia tłumaczom jednak wiele trudności. Wynika to nie tylko z faktu, iż łączliwość wyrazów w każdym kraju jest z reguły różna – na przykład w polskim języku prawniczym apelację się wnosi albo składa (*wnieść/złożyć apelację*), w niemieckim języku prawniczym apelację się *wkłada* (*Berufung einlegen*) – wynika to również z faktu, iż stałość związków wyrazowych języka prawniczego determinowana jest przez czynniki ściśle związane z prawem – np. przez kookurencyjność wyrazową znajdującą się w ustawach albo w orzeczeniach Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego. Tłumacze tekstów prawa, którzy z reguły nie są prawnikami, często nie wiedzą, kiedy mają do czynienia ze stałym związkiem wyrazowym języka prawniczego, często nie znają też właściwych odpowiedników w języku docelowym. Do tego dochodzi fakt, iż na rynku nie ma frazeologicznych słowników prawniczych, a liczba stałych związków wyrazowych w istniejących słownikach jest względnie znikoma. Dla interlingwalnej komunikacji prawniczej, której elementem jest tłumaczenie, stanowi to poważny problem, ponieważ, jak już wspomniano, określone stałe związki wyrazowe (frazeologizmy) wiążą się z określonymi działaniami, pewnymi czynnościami prawnymi i wywołują określone skutki prawne. Błędne tłumaczenie frazeologii prawniczej może zatem spowodować, iż tłumaczenie albo nie wywoła żadnej czynności prawnej albo wywoła czynność inną od zamierzonej.

W tym kontekście nasuwa się pytanie, jak tłumacz, niebędący prawnikiem, może poradzić sobie z przekładem frazeologii prawniczej. Zanim jednak odpowiemy na to pytanie, musimy ustalić, czym jest owa frazeologia.

2. Pojęcie frazeologii prawniczej

Jak każdy związek frazeologiczny, tak i związek frazeologiczny języka prawa składa się z przynajmniej dwóch – pisanych oddzielnie – słów, które w danej wspólnocie językowej używane są zawsze razem (np. *wspólnie i w porozumieniu*, *wchodzić w życie*) (Burger 2015: 11, 14; Burger, Buhofer i Sialm 1982: 3). Każdy związek frazeologiczny musi zatem spełniać przynajmniej dwa kryteria, kryterium polileksykalności (tzn. musi się on składać z przynajmniej

dwóch pisanych oddzielnie wyrazów) oraz kryterium stabilności (stałości) (tzn. musi to być połączenie nie okazyjne, lecz stałe – chodzi tutaj o reprodukcyjność związków wyrazowych, o ich powtarzalność).

Stabilność jest kryterium względnym, w rzeczywistości bowiem istnieją warianty stałych związków wyrazowych. Wariantywność ta dotyczy między innymi: liczby (np. *postawić zarzut/ zarzuty; einen Vorwurf/Vorwürfe erheben*); rekcji (np. *wyczerpać dyspozycję art. .../z art. ...; in/unter Verdacht stehen*); w języku niemieckim użycia rodzajnika (np. *den/einen Beweis führen*), składu komponentów, tzn. niektóre z nich są fakultatywne (np. *[statystyczna] karta wypadku; skazanie bez [przeprowadzenia] rozprawy; Dem Angeschuldigten wird [Folgendes] zur Last gelegt*), niektóre z komponentów frazeologizmów mogą zostać wymienione, wskutek czego powstają synonimy lub warianty semantycznie równoważeniowe (np. *drobne przestępstwo kryminalne → przestępstwo drobne; dokonać/dopuścić się kradzieży; Diebstahl mit Waffen → bewaffneter Diebstahl*).

Co ważne, stały związek wyrazowy nie musi być idiomatyczny, by mieć status związku frazeologicznego (Stein 1995: 24). W języku prawa istnieją jednak frazeologizmy idiomatyczne – w pełni idiomatyczne, czyli takie, których komponenty tracą swe znaczenie dosłowne na rzecz znaczenia przenośnego, tj. frazeologicznego (np. połączenie wyrazowe *list żelazny*, które oznacza gwarancję nietykalności osobistej (art. 281-284a k.p.k.) albo częściowo idiomatyczne, czyli takie, których przynajmniej jeden komponent zachowuje swe znaczenie dosłowne, jak na przykład *Vernehmung* w związku wyrazowym *verantwortliche Vernehmung*.

Podane kryteria spełnia każdy frazeologizm. Czym różni się zatem frazeologia prawnicza od frazeologii języka ogólnego?

Anne Lise Kjær definiuje frazeologię prawniczą jako połączenia wielowyrazowe, które w specjalistycznych tekstach prawa używane są w tej samej ustalonej formie, mają one specjalistyczne, tzn. prawnicze znaczenie lub pełnią istotne w dyskursie prawniczym funkcje (Kjær 1991: 115). Oznacza to, że niektóre związki wyrazowe są stałe jedynie w języku prawniczym, w języku ogólnym jednak już nie – przykładem jest tu polskie połączenie *wspólnie i w porozumieniu*, które w polskim języku prawniczym jest stałym związkiem wyrazowym, wyrażającym współsprawstwo, w języku potocznym jest to luźny związek wyrazowy. Kolejnym przykładem jest niemiecki związek *(die) Klage ändern*, którego komponent *ändern* w języku potocznym zasadniczo może zostać zastąpiony przez czasownik *abändern* albo *verändern* – wszystkie trzy znaczą bowiem *zmieniać*. W niemieckim języku prawniczym nie ma jednak już tej dowolności: Ponieważ kombinacja wyrazowa *die Klage ändern* występuje w kodeksie cywilnym (zob. np. § 263 ZPO), to we wszystkich niemieckich tekstach

z zakresu prawa cywilnego procesowego używana jest, w celu zapewnienia jednoznaczności, kombinacja wyrazowa *die Klage ändern*. Z tego samego powodu w polskim dyskursie prawniczym *śledztwa* się nie *rozpoczyna* ani nie *zaczyna*, lecz *wszczywa* (*wszcząć śledztwo*) (zob. art. 303 k.p.k.), a współsprawstwo nie jest formą czynu zabronionego popełnionego *razem i w porozumieniu*, lecz *wspólnie i w porozumieniu* (zob. art. 18 k.k.).

W tym kontekście Kjær (1991: 117; 1992: 52) zauważa, że stabilność frazeologizmów prawniczych determinowana jest dość często przez ustawy, co oznacza, że kombinacje wyrazowe, jakie występują w ustawach, są używane również w tekstach prawniczych; a to znaczy, że bardzo często na podstawie ustaw możemy stwierdzić, czy dany związek jest stały.

Frazeologizmy prawnicze różnią się od siebie pod wieloma względami – syntaktycznym, semantycznym i pragmatycznym – dlatego mówi się o różnych ich typach. W następnej części zaprezentowana zostanie jedna z kilku zaproponowanych dotąd typologii frazeologizmów języka prawa oraz kryteria umożliwiające ich rozpoznanie (Bielawski 2022: 198-218). Umiejętność określenia klas frazeologizmów jest w przekładzie o tyle ważna, że każdy typ frazeologizmu tłumaczy się nieco inaczej.

3. Typologia frazeologii prawniczej

Skupienia terminologiczne to połączenia co najmniej dwóch słów, które w dziedzinie prawa funkcjonują jako jednostka, reprezentująca pojęcie prawne (Burger, Buhofer i Sialm 1982: 38; Gębka-Wolak i Moroz 2019: 71).

Skupienia terminologiczne mogą być tworzone przez wszystkie części mowy, wobec czego mogą one mieć charakter rzeczownikowy (np. *areszt śledczy*; *prokurator rejonowy*), czasownikowy (np. *uporczywie nękać*), przymiotnikowy (np. *warunkowo zwolniony*) oraz przysłówkowy (Felber i Budin 1989: 25; Fleischer 1997: 73).

Identyfikacja terminów prawniczych jest dość trudna, ponieważ wiele pojęć prawniczych reprezentowanych jest przez słowa używane na co dzień. Słowa takie jak *zniewaga*, *oszustwo*, *stan wyższej konieczności*, *usiłowanie* czy *zabójstwo* zna i rozumie każdy laik prawa, jednak każde z tych słów w języku prawniczym jest terminem, tzn. jest ściśle określone, ma swoją definicję i znaczenie, które różni się od pojęcia języka ogólnego: *zniewaga* (art. 216 k.k.), *oszustwo* (art. 286 k.k.), *stan wyższej konieczności* (art. 26 k.k.), *usiłowanie* (art. 13 k.k.) i *zabójstwo* (art. 148 k.k.).

Skupienia terminologiczne składające się ze słów używanych w języku potocznym łatwo można uznać za kolokacje (np. *duża wartość*), bądź w ogóle

za związek okazjonalny. Terminologię można co prawda rozpoznać na podstawie definicji, jednak w przypadku terminologii prawniczej nie zawsze się to sprawdza, ponieważ nie wszystkie terminy mają swe eksplicytne definicje. Żeby zatem stwierdzić, czy dany związek wyrazowy jest terminem, należy sięgnąć po literaturę prawniczą (są to nie tylko słowniki prawnicze, lecz także ustawy i komentarze ustaw), a czasem nawet po orzecznictwo sądu najwyższego czy konstytucyjnego.

Frazeologizmy onimiczne to takie frazeologizmy, które są nazwami własnymi, tj. nazywają pojedyncze obiekty (instytucje, osoby, produkty, utwory) i pozwalają je zidentyfikować czy wyróżnić spośród innych. W odróżnieniu od frazeologizmów apelatywnych (czyli nazw gatunkowych), które odnoszą się do wszystkich członków danego gatunku i wyróżniają je od członków innego gatunku, frazeologizmy onimiczne odnoszą się zawsze tylko do *jednego* określonego obiektu danej klasy (Harnisch i Nübling 2004: 1901; Nübling, Fahlbusch i Heuser 2015: 17). Wobec tego związki *prokurator prokuratury rejonowej*; *sędzia sądu okręgowego*; *Richter am Landgericht*, *Erster Staatsanwalt* są frazeologizmami apelatywnymi, a połączenia *Prokuratura Rejonowa we Wrocławiu*, *Sąd Najwyższy*, *Staatsanwaltschaft Leipzig* to frazeologizmy onimiczne.

Należy tutaj zaznaczyć, że frazeologizmy onimiczne obejmują również klasy nierozróżnialnych, identycznie wyglądających obiektów (Nübling, Fahlbusch i Heuser 2015: 48-49). Zalicza się do nich nazwy utworów, dzieł sztuki (w tym na przykład nazwy dzieł literackich, a zatem tytuły książek) oraz nazwy produktów; chociaż występują one w wielu egzemplarzach, to nie można ich od siebie odróżnić (Nübling, Fahlbusch i Heuser 2015: 49; Brendler 2004: 528-529; Nord 1993: 212). Dlatego też w księgarni albo bibliotece z regału zapelnionego egzemplarzami jakiejś książki (kodeksu, słownika) chwytamy którykolwiek egzemplarz, bo wiemy, że w każdym treść jest ta sama. Do frazeologizmów onimicznych zaliczamy zatem nazwy kodeksów i ustaw (np. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*).

Tytuły urzędowe i funkcyjne lub służbowe, choć w pewnych sytuacjach pozwalają zidentyfikować daną osobę, nie są nazwami własnymi, ponieważ nie są one monoreferencyjne, tzn. nie odnoszą się tylko do jednego obiektu (Löttscher 1995: 451; Nübling, Fahlbusch i Heuser 2015: 17-18). Takie związki wyrazowe jak *minister sprawiedliwości* nie są zatem nazwami własnymi, ponieważ osoby, które reprezentują zmieniają się z upływem czasu. Związki tego typu są frazeologizmami apelatywnymi i jako takie mogą być zaliczone do skupień terminologicznych, bowiem wpisują się w ich definicję.

Frazeologizmy łacińskie to stałe związki wielowyrazowe używane w języku łacińskim. Występują one w różnych formach, jako łacińskie skupienia ter-

minologiczne (np. łac. *rei vindicatio* – pol. *roszczenie windykacyjne*), łacińskie zwroty (np. łac. *contra legem* – pol. *wbrew ustawie*) czy przysłowia (łac. *nulla poena sine lege* – pol. *nie ma kary bez ustawy*; łac. *lex retro non agit* – pol. *prawo nie działa wstecz*) (Munske 1996: 96-100).

Frazeologizmy z osobliwością leksykalną to stałe związki frazeologiczne, które w języku współczesnym pod pewnym względem (leksykalnym albo syntaktycznym) postrzegane są za przestarzałe, archaiczne; np. we współczesnym polskim języku prawniczym wciąż używa się takich archaicznych frazeologizmów jak *obrazić prawo* (w znaczeniu *naruszyć prawo*); *do niepodzielnej ręki* (termin oznaczający własność wspólną), *naprowadzenie wniosków* czy *naprowadzenie okoliczności faktycznych* (w znaczeniu *ustalenie wniosków* i *ustalenie okoliczności faktycznych*) czy *urządzona księga wieczysta* (w znaczeniu *prowadzona księga wieczysta*) (Häcki Buhofer 2002: 430-431; Stumpf 2015: 83-85; przykłady za Maziarz 2021: 222-236).

Wyrażenia szeregowie zwane są też zwrotami szeregowymi lub parami wyrazowymi. Wśród nich wyróżnia się **formy podwójne**, czyli konstrukcje składające się z dwóch wyrazów tej samej części mowy połączonych spójnikiem, najczęściej spójnikiem *i* (np. *alfa i omega*), oraz **formy bliźniacze**, czyli konstrukcje składające się z dwóch identycznych wyrazów połączonych przyimkiem (np. *ramię w ramię*) (Burger 2015: 55).

Kolokacja to kombinacja dwóch lub więcej pojedynczych słów tworzących jednostkę syntagmatyczną (syntaktyczną), której znaczenie wynika ze znaczeń każdego ze słów (Gläser 2007: 494; Kjær 2007: 509; Gębka-Wolak/Moroz 2019: 75-76). Kolokacje języka prawniczego odnoszą się do obiektów typowych dla komunikacji prawniczej, mają znaczenie prawnicze i pełnią w dyskursie prawnym określone funkcje (Kjær 2007: 509).

Pomiędzy składnikami kolokacji istnieje semantyczna zgodność, a współwystępowanie słów jest kwestią historycznie motywowanej konwencji (Szulc 1994: 108). Elementy danej kolokacji funkcjonują zatem w tym sensie jako jednostka, iż użycie jednego elementu determinuje użycie elementu drugiego (Szulc 1994: 108). I tak na przykład słowo *apelacja* implikuje użycie czasownika *wnieść* bądź *złożyć*.

Kolokacje bywają łączone; przykładowo z połączenia kolokacji dwuczłonowych *oddalić wniosek* oraz *oddalić prawomocnie* powstaje kolokacja trójczłonowa *oddalić wniosek prawomocnie*.

Czasem trudno jest odróżnić kolokacje (zwłaszcza te rzeczownikowe) od skupień terminologicznych. Różnica pomiędzy nimi polega na tym, iż wszystkie elementy skupienia terminologicznego reprezentują jedno pojęcie, komponenty kolokacji natomiast zachowują swe znaczenie. A zatem związki

wyrazowy *groźba karalna* to termin, ponieważ oba wyrazy reprezentują jedno pojęcie, definiowane w tym przypadku w kodeksie karnym (zob. art. 156 k.k.), związek *wyjaśnienia oskarżonego* z kolei jest kolokacją, ponieważ każde z tworzących go słów zachowuje swe znaczenie.

Orzeczenia peryfrastyczne zwane są też zwrotami werbo-nominalnymi lub konstrukcjami werbo-nominalnymi. Konstrukcja ta jest połączeniem czasownika funkcyjnego (czasownika ubogiego w znaczenie) z elementem nominalnym, pochodzącym albo od czasownika albo od przymiotnika, które tworzą wspólnie orzeczenie zdania, przy czym to element nominalny jest nośnikiem znaczenia (Helbig 2006: 166; Jędrzejko 1998: 17–21; Vetulani 2000: 59).

Semantycznym odpowiednikiem elementu nominalnego jest najczęściej pojedynczy czasownik (*udzielić pomocy* = *pomóc*) lub wyrażenie czasownikowe (np. *popęłnić przestępstwo* = *uczynić coś karalnego*, ponieważ przestępstwo w prawie karnym jest *czynem karalnym*) (Jędrzejko 1998: 18; Pottelberge 2007: 439). W przypadku orzeczeń peryfrastycznych, których element nominalny pochodzi od przymiotnika, semantycznym odpowiednikiem tego elementu jest przymiotnik (*przebywający na wolności* = *wolny*).

Odróżnienie zwrotów werbo-nominalnych od kolokacji bywa w niektórych przypadkach trudne (zob. Bielawski 2022: 212–216), dla tłumacza problematyka ta jest jednak o tyle drugorzędna, że specyfika przekładu obu tych typów jest taka sama.

Frazeologizmy pragmatyczne – zwane też frazeologizmami komunikacyjnymi oraz formułami rutynowymi – są stałymi związkami wyrazowymi rutynowo używanymi w określonych sytuacjach komunikacyjnych ze względu na ich funkcje dyskursywne (Coulmas 1981: 13, 76; Stein 2004: 264). Są one zatem ściśle związane z sytuacją komunikacyjną, w jakiej są używane. Pragmatyczny charakter frazeologizmów pragmatycznych, tj. ich funkcje komunikacyjne, nadają im dość często charakter idiomatyczny. Na przykład formuła *Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej*, którą rozpoczyna się każdy polski wyrok, nie jest informacją o tym, że obywatele Rzeczypospolitej Polskiej orzekli w jakiejś sprawie i sąd ogłasza to orzeczenie w imieniu wszystkich Polaków; owa formuła sygnalizuje otwarcie części dyspozytywnej wyroku (zwanej też *sentencją* albo *tenorem*), a zatem najistotniejszej części wyroku, która w sprawach karnych odczytywana jest oskarżonemu na koniec rozprawy głównej. Innymi słowy, podczas rozprawy z zakresu prawa karnego formuła ta sygnalizuje oskarżonemu początek ogłoszenia wyroku, i taka też jest jej funkcja (§ 118 pkt 1 u.s.p.; art. 418 § 1 k.p.k.).

W komunikacji pisemnej frazeologizmy pragmatyczne funkcjonują analogicznie, tzn. są one używane w określonych gatunkach tekstu i w określonych sytuacjach komunikacyjnych. Dlatego też określa się je mianem prefabry-

katów – językoznawcy niemieccy używają określenia *vorgeformte Sprachelemente* i *Fertigteile* (Gülich i Kraft 1998: 12, 17-20, 24-25). Ułatwiają one i przyspieszają proces komunikacji pisemnej.

Formuły rutynowe mogą mieć różną formę. Mogą one być krótkim wyrażeniem będącym fragmentem zdania (np. *do ujawnienia bez odczytania; tj. o przestępstwo z art. ...*), całym zdaniem (*Wniosek złożony został z zachowaniem terminu*), krótkim tekstem (np. ślubowania, zaprzysiężenia, pouczenia), ale i pojedynczym słowem (*uzasadnienie; oskarżony; świadkowie*)¹. Mogą one być kompletne albo zawierać luki, które w danej sytuacji komunikacyjnej są odpowiednio uzupełniane (np. *Na podstawie art. ... k.p.k. sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd ... [nazwa sądu] Wydział ... Karny w ... w postępowaniu ... [rodzaj postępowania] → Na podstawie art. 24 § 1 i art. 31 § 1 k.p.k. sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd Rejonowy dla Wrocławia Krzyki Wydział VII Karny w postępowaniu uproszczonym*).

Formuły rutynowe komunikacji pisemnej można podzielić na takie, które tworzą wzór (schemat) gatunków tekstowych oraz takie, które w dyskursie prawniczym służą do wyrażania pewnych treści prawnych lub pełnią określone funkcje, niektóre z nich pełnią więcej niż jedną funkcję. Na przykład wspomniana formuła *Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej*, jest elementem tworzącym schemat polskich wyroków oraz pełni funkcję otwierającą część dyspozytywną, z kolei wyrażenie *wspólnie i w porozumieniu* wyraża współsprawstwo.

Żeby z kolei stwierdzić, które wyrażenia są rutynowe w danym gatunku tekstu, należy porównać pewną liczbę egzemplarzy danego gatunku, tj. przeprowadzić badania korpusowe. Najlepiej analizować teksty z różnych regionów kraju, może się bowiem okazać, że preferencje dotyczące używania niektórych wyrażen ograniczają się do pewnego obszaru. Przykładowo w Niemczech obowiązuje nie jeden, lecz dwa modele, według których sporządza się akty oskarżenia, tzw. południowoniemiecki, obowiązujący w Bawarii, Saksonii, Turynгии, Badenii-Wirtembergii i Saarze, oraz północnoniemiecki, obowiązujący w pozostałych krajach związkowych, których formuły rutynowe różnią się (zob. Bielawski 2022: 365, 367-368; 105-148).

Po przedstawieniu zróżnicowania inwentarza frazeologii prawniczej oraz kryteriów identyfikacji poszczególnych typów, które nawiasem mówiąc nie ograniczają się tylko frazeologii języka polskiego, przyjrzyjmy się problematyce przekładu prawniczego.

¹ Przykłady te są stałymi, tj. rutynowymi elementami polskich aktów oskarżenia.

4. Przekład prawniczy²

Trudność tłumaczenia prawniczego wynika z różnic między poszczególnymi systemami prawnymi, a różnice te zawsze będą istniały, ponieważ na każdy system prawny oddziałują, determinują go i kształtują czynniki ściśle związane z historią, polityką, kulturą i sytuacją społeczno-ekonomiczną każdego kraju (Groot 1991: 283-284; Groot 1999: 12-17; Sandrini 1999: 9-10). Ponieważ czynniki te w każdym kraju są inne, systemy prawne poszczególnych krajów różnią się od siebie. Różnice te dotyczą nie tylko sfery pozajęzykowej, czyli regulacji prawnych, lecz także sfery językowej, czyli sposobu wyrażania pojęć oraz językowego działania. Nie dziwią zatem różnice dotyczące łączliwości wyrazów poszczególnych języków prawa. Jak poradzić sobie zatem z problemami dotyczącymi przekładu frazeologii prawniczej?

Punktem wyjścia jest tutaj świadomość, iż przekład prawniczy jest częścią aktu komunikacji. Jest to jednak komunikacja interlingwalna, czyli taka, w której nadawca komunikatu oraz odbiorca władają różnymi językami – odbiorca nie rozumie zatem języka komunikatu. Zadaniem tłumacza jest zatem umożliwienie komunikacji (Šarčević 1997: 55-56; Stolze 1992: 18), a komunikacja uważana jest za udaną wtedy, kiedy odbiorca tłumaczenia zrozumie cel, jaki nadawca oryginału chciał osiągnąć, redagując tekst źródłowy (Kade 1968: 56-57; Neubert 1968: 28). Tłumaczenie powinno zatem umożliwić odbiorcy zrozumienie celu (intencji) nadawcy tekstu oryginalnego. Dotyczy to również tłumaczenia frazeologii prawniczej. Powinno się ją tak tłumaczyć, aby umożliwić odbiorcy realizację celu, w jakim nadawca sporządził tekst źródłowy. Specyfika tłumaczenia poszczególnych typów frazeologii prawniczej zostanie omówiona w części następnej.

5. Przekład frazeologii prawniczej

Mając na uwadze cel przekładu prawniczego, tłumaczenie frazeologii prawniczej powinno umożliwić realizację funkcji tłumaczonego tekstu oraz intencji autora (Kjær 1994: 330-333).

Tłumacząc skupienia terminologiczne, należy ustalić ich znaczenie w systemie prawniczym języka wyjściowego. W tym celu należy odnaleźć definicję tłumaczonego terminu, w czym pomocne będą jednojęzyczne słowniki terminologii prawniczej, ustawy i komentarze ustaw. Następnie szukamy w ję-

² Podobnie jak w słownikach języka polskiego, w niniejszym artykule terminy *przekład* i *tłumaczenie* są stosowane synonimicznie.

zyku docelowym ekwiwalentów funkcjonalnych, czyli takich, które w języku docelowym pełnią taką samą albo podobną funkcję, czyli regulują takie samo zagadnienie, rozwiązują taki sam problem (Sandrini 1996a: 192; Sandrini 1996b: 349). Jeśli znajdziemy taki ekwiwalent, wydaje się być wskazane użycie terminu języka docelowego, ponieważ jednoznacznie oraz bezpośrednio informuje on o funkcji, jaką tłumaczony termin pełni w systemie prawnym języka źródłowego. Różnice istniejące między nimi można zasygnalizować, używając przymiotnika utworzonego od nazwy kraju języka docelowego (np. *jedność czynu* → *Tateinheit nach polnischem Recht*) albo zamiast przymiotnika, dodając formułę *w myśl art./§ ..., im Sinne von/des Art./§ ...* (np. *jedność czynu* → *Tateinheit i.S.d. Art. 11 pl-StGB*). Jeżeli nie ustalimy ekwiwalentu funkcjonalnego, termin źródłowy można opisać, czyli wytłumaczyć (Groot 1999: 27).

Nazw własnych zasadniczo się nie tłumaczy (Kalverkämper 1996: 1119). Większość frazeologizmów onimicznych zawiera jednak elementy terminologiczne, które trzeba przetłumaczyć (np. *Staatsanwaltschaft Leipzig* → *Prokuratura w Lipsku*). Żeby nie powstało wrażenie – nieistniejącej skądinąd – identyczności np. pomiędzy instytucjami czy aktami normatywnymi, do tłumaczenia dodajemy przymiotnik utworzony od nazwy kraju języka docelowego, np. *sąd okręgowy* → *polnisches Landgericht*; *kodeks karny* → *polnisches Strafgesetzbuch* (Dahlmanns i Kubacki 2014: 44-45). Jednak przy takich nazwach własnych jak *Landgericht Leipzig*, dodanie przymiotnika jest zbędne, ponieważ nazwa miasta jednoznacznie informuje, iż chodzi o sąd niemiecki.

Frazeologizmów łacińskich nie tłumaczymy. Kiedy jednak odbiorcą tłumaczenia jest laik, warto dodać tłumaczenie w przypisie, albo nawiasie kwadratowym – jest to jednak dozwolone jedynie w tłumaczeniach zwykłych (niepoświadczonych), w tłumaczeniu poświadczonym bowiem tłumaczowi nie wolno tłumaczyć wpisów w innych językach niż w języku, do tłumaczenia którego jest uprawniony.

Jeśli chodzi o frazeologizmy z osobliwością leksykalną, to ich sens oddajemy za pomocą funkcjonalnie ekwiwalentnego odpowiednika, jeśli taki w danym przypadku istnieje (Crudu 2020: 389). Jeśli w języku docelowym takich nie ma, w tłumaczeniu prawniczym tłumacz nie musi naśladować osobliwości leksykalnej, ponieważ w dyskursie prawniczym nie odgrywa ona żadnej roli pragmatycznej – niemieckie *von Amts wegen* przetłumaczymy zatem na język polski jako *z urzędu*.

Podobnie rzecz się ma z wyrażeniami szeregowymi; jeśli w języku docelowym nie ma ekwiwalentu będącego zwrotem szeregowym, w tłumaczeniu używamy ekwiwalentu języka docelowego, bez względu na jego strukturę. Gdy jednak jednym z ekwiwalentów jest zwrot szeregowy, powinniśmy go użyć.

Kolokacje tłumaczymy, uwzględniając preferencje łączliwości wyrazowych języka docelowego (np. *Berufung einlegen* → *wnieść apelację*) (Kjær 1991: 117). Jeśli w języku docelowym brak ekwiwalentu będącego kolokacją, wówczas sens kolokacji języka źródłowego należy oddać za pomocą wolnych związków wyrazowych (Schreiber 2017: 115).

To samo dotyczy orzeczeń peryfrastycznych; w tłumaczeniu prawniczym chodzi przede wszystkim o przekazanie ich sensu. Jeśli w języku docelowym istnieje ekwiwalent funkcjonalny, używamy go bez względu na jego strukturę. Jeśli takiego nie ma, wówczas sens tłumaczonego wyrażenia oddajemy poprzez opis. Jeśli w języku docelowym istnieje jednak ekwiwalent będący orzeczeniem peryfrastycznym, należy go użyć w tłumaczeniu, aby zagwarantować zrozumienie i jednoznaczność (Kjær 1991: 117; Schreiber 2017: 115).

Frazeologizmy pragmatyczne należy nie tyle przetłumaczyć, co zastąpić w tekście docelowym formułą (wyrażeniem), które w dyskursie prawniczym języka docelowego pełni analogiczną funkcję (Stolze 2018: 285-287). Jeśli w języku docelowym takiej nie ma, wówczas w tłumaczeniu należy oddać jej sens, stosując opis.

Poznawszy specyfikę tłumaczenia poszczególnych typów frazeologizmów prawniczych, a wcześniej – kryteria umożliwiające ich identyfikację, przejdziemy teraz do pytania o to, w jaki sposób tłumacz może ułatwić sobie przykład frazeologii prawniczej; odniesiemy się w ten sposób do drugiej części tytułu niniejszego artykułu.

6. Korzyści frazeologii prawniczej dla przekładu

Choć przekład frazeologii prawniczej nie jest zadaniem łatwym (powody przedstawiono we wstępie), to ma ona właściwości, które są dla tłumacza korzystne.

Po pierwsze, tłumacz może wykorzystać fakt, iż komunikacja prawnicza jest w dużym stopniu skonwencjonalizowana i schematyczna. Tłumacząc poszczególne gatunki tekstów można zauważyć, że zawierają one wyrażenia, które występują w każdym, albo w prawie każdym egzemplarzu danego gatunku (była o tym mowa w kontekście frazeologizmów pragmatycznych). Wiedząc to, tłumacz może zrekonstruować schematy (wzory) najczęściej tłumaczonych gatunków oraz przetłumaczyć je i zapisać w komputerze.³ W przypadku każdego kolejnego egzemplarza danego gatunku tłumaczenie szkieletu tekstu będzie go-

³ Przykład takiego wzoru – jest to wzór polskich aktów oskarżenia – znajduje się w załączniku do niniejszego artykułu.

towe. Istnieją co prawda książki zawierające wzory tekstów prawniczych, wadą niektórych z nich jest jednak fakt, iż są nieaktualne oraz nie zawierają wariantów.

Po drugie, jak już wspomniano, schematyczność komunikacji prawniczej nie ogranicza się do wzorów całych tekstów; dotyczy ona również treści, które nie zależą od gatunku tekstowego. Są to np. formuły służące do wyrażania wymiaru kary (np. *kara grzywny w wysokości ... stawek dziennych po ... zł każda.*). Powtarzalność spraw, jakimi prawnicy się zajmują, implikuje powtarzalność formuł używanych w danej sytuacji. A to z kolei oznacza, że tłumacze często tłumaczą te same wyrażenia (formuły rutynowe). Warto zatem sporządzić sobie dwujęzyczny glosariusz zawierający formuły występujące w danym gatunku tekstu. Lepiej utworzyć glosariusze dla każdego gatunku tekstu niż jeden ogólny, ponieważ w poszczególnych gatunkach tekstów oraz w poszczególnych gałęziach prawa występuje inne słownictwo (np. w niemieckim prawie cywilnym używa się frazeologizmu *Klage erheben*, z kolei w prawie karnym *Anklage erheben*). Propozycje tłumaczeń zawarte w glosariuszach dotyczące jednego gatunku będą zatem zawsze właściwe (Łabno-Fałęcka 1995: 228-229). W takim glosariuszu warto jest też sukcesywnie dopisywać tłumaczone frazeologizmy.⁴

Jak wynika z obserwacji autora niniejszego artykułu, zaproponowane pomoce tłumaczeniowe ułatwiają oraz przyspieszają tłumaczenie tekstów. Z przeprowadzonych przez autora eksperymentów wynika, że adepci zawodu tłumacza, którzy mają do dyspozycji przetłumaczony wzór danego gatunku tekstu oraz glosariusz, tłumaczą teksty szybciej oraz jakościowo lepiej niż tłumacze dysponujący słownikiem prawniczym oraz tekstami paralelnymi.

7. Konkluzja

Choć przekład frazeologii prawniczej jest źródłem trudności oraz błędów tłumaczeniowych, to stabilność oraz odtwarzalność związków frazeologicznych i schematyczność (rutynowość) komunikacji prawniczej, która również jest aspektem frazeologii (jej środkami wyrazu są frazeologizmy pragmatyczne, zwane też formułami rutynowymi), mogą zostać w przekładzie wykorzystane – na przykład w sposób, jaki został przedstawiony w niniejszym artykule. Frazeologia prawnicza jest zatem z jednej strony źródłem problemów tłumaczeniowych, z drugiej strony niesie korzyści dla przekładu.

⁴ Fragment takiego glosariusza, zawierającego frazeologię prawniczą, z jaką autor zetknął się podczas analizy polskich oraz niemieckich aktów oskarżenia, znajduje się w załączniku do niniejszego artykułu.

8. Bibliografia

- Bielawski P. (2022) *Juristische Phraseologie im Kontext der Rechtsübersetzung am Beispiel deutscher und polnischer Anklageschriften*. [TransÜD. Arbeiten zur Theorie und Praxis des Übersetzens und Dolmetschens, 125]. Berlin: Frank & Timme.
- Brendler A. (2004) „Kunstwerknamen“, w: Brendler A., Brendler S. (red.) *Namenarten und ihre Erforschung: Ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik*. Hamburg: Baar, 527-555.
- Burger H. (2015) *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. [Grundlagen der Germanistik, 36]. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Burger H., Buhofer A., Sialm A. (1982) *Handbuch der Phraseologie*. Berlin/New York: de Gruyter.
- Coulmas F. (1981) *Routine im Gespräch: Zur pragmatischen Fundierung der Idiomatik*. [Linguistische Forschungen, 29]. Wiesbaden: Athenaion.
- Crudu M. (2020) „Ansätze zur Konzeption eines bilingualen Unikalia-Wörterbuchs Deutsch-Rumänisch“, w: Cotta Ramusino, P., Mollica F. (red.) *Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 379-392.
- Dahlmanns K., Kubacki A.D. (2014) *Jak sporządzać tłumaczenia poświadczone dokumentów? Przekłady tekstów z Wyboru polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych z komentarzem*. Chrzanów: KUBART.
- Felber H., Budin G. (1989) *Terminologie in Theorie und Praxis*. [Forum für Fachsprachen-Forschung, 9]. Tübingen: Narr Verlag.
- Fleischer W. (1997) *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Gębka-Wolak M., Moroz A. (2019) *Jednostka tekstu prawnego w ujęciu teoretycznym i praktycznym*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Gläser R. (2007) „Fachphraseologie“, w: Burger H., Dobrovol'skij D., Kühn P., Norrick N.R. (red.) *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung I*. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 28.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 482-505.
- Groot, G.-R. de (1999) „Das Übersetzen juristischer Terminologie“, w: Groot G.-R. de, Schulze R. (red.) *Recht und Übersetzen*. Baden-Baden: Nomos, 11-46.
- Groot G.-R. de (1991) „Recht, Rechtssprache und Rechtssystem: Betrachtungen über die Problematik der Übersetzung juristischer Texte“, w: *Terminologie et Traduction* 3, 279-316.
- Gülich E., Krafft U. (1998) „Zur Rolle des Vorgeformten in Textproduktionsprozessen“, w: Wirrer J. (red.) *Phraseologismen in Text und Kontext: Phrasemata I*. [Bielefelder Schriften zu Linguistik und Literaturwissenschaft, 11]. Bielefeld: Aisthesis Verlag, 11-38.
- Harnisch R., Nübling D. (2004) „Namenkunde“, w: Geert B., Lehmann Ch., Mugdan J., Stavros S. (red.) (2004) *Morphologie. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung 2*. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 17.2]. Berlin/New York: de Gruyter, 1901-1910.

- Häcki Buhofer A. (2002) „Phraseologisch isolierte Wörter und Wortformen”, w: Cruse A.D., Hundsnurscher F., Job M., Lutzeier P.R. (red.) *Lexikologie. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen* 1. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 21.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 429-433.
- Helbig G. (2006) „Funktionsverbgefüge – Kollokationen – Phraseologismen. Anmerkungen zu ihrer Abgrenzung – im Lichte der gegenwärtigen Forschung”, w: Ulrich B., Hyvärinen I. (red.) *Wörter-Verbindungen. Festschrift für Jarmo Korhonen zum 60. Geburtstag*. Frankfurt (Main) i.in.: Peter Lang, 165-174.
- Jędrzejko 1998 = Jędrzejko E. (red.), Loewe I., Żmigrodzki P. *Słownik polskich zwrotów werbonominalnych. Zeszyt próbny*. Warszawa: Energeia.
- Kade O. (1968) *Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
- Kalverkämper H. (1996) „Namen im Sprachaustausch: Namenübersetzung“, w: Eichler E., Hilty G., Löffler H., Steger H., Zgusta L. (red.) *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik* 2. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 11.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 1018-1025.
- Kjær A.L. (2007) „Phrasems in legal texts”, w: Burger H., Dobrovolskij D., Kühn P., Norrick N.R. (red.) *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung* 1. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 28.1]. Berlin/ New York: de Gruyter, 506-516.
- Kjær A.L. (1994) „Zur kontrastiven Analyse von Nominationsstereotypen der Rechtssprache deutsch-dänisch”, w: Sandig B. (red.) *EUROPHRAS 92: Tendenzen der Phraseologieforschung*. [Studien zur Phraseologie und Parömiologie, 1]. Bochum: Brockmeyer, 317-348.
- Kjær A.L. (1992) „Normbedingte Wortverbindungen in der juristischen Fachsprache”, w: *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 21, 46-64.
- Kjær A.L. (1991) „Phraseologische Wortverbindungen in der Rechtssprache?“, w: Palm Ch. (red.) *EUROPHRAS 90: Akten der internationalen Tagung zur germanistischen Phraseologieforschung, Aske/Schweden 12.-15. Juni 1990*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 115-122.
- k.k. = *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny* (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553).
- k.p.k. = *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego* (Dz.U. 1997, nr 89, poz. 555).
- Krzemińska-Krzywda J. (2010) „Juristische Phraseologie und Formulierungsmuster als Übersetzungsproblem”, w: Maliszewski J. (red.) *Diskurs und Terminologie beim Fachübersetzen und Dolmetschen*. [Posener Beiträge zur Germanistik, 25]. Frankfurt (Main) i.in.: Peter Lang, 137-149.
- Lötscher A. (1995) „Der Name als lexikalische Einheit: Denotation und Konnotation”, w: Eichler E., Hilty G., Löffler H., Steger H., Zgusta L. (red.) *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik* 1. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 11.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 448-457.
- Łabno-Fałęcka, E. (1995) *Phraseologie und Übersetzen. Eine Untersuchung der Übersetzbarkeit kreativ-innovativ gebrauchter wiederholter Rede anhand von*

- Beispielen aus der polnischen und deutschen Gegenwartsliteratur*. [Europäische Hochschulschriften, Reihe 21: Linguistik, 148]. Frankfurt (Main) u. a.: Peter Lang.
- Maziarz J. (2021) „Archaizmy języka prawniczego”, w: *Studia Iuridica* 89, 216-238.
- Munske H.H. (1996) „Eurolatein im Deutschen: Überlegungen und Beobachtungen”, w: Munske H.H., Kirkness A. (red.) *Eurolatein: Das griechische und lateinische Erbe in den europäischen Sprachen*. [Reihe Germanistische Linguistik, 169]. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 82-105.
- Neubert A. (1968) „Pragmatische Aspekte der Übersetzung”, w: Neubert A. (red.) *Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie, 21-33.
- Nord Ch. (1993) *Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. [Uni-Taschenbücher; 1734]. Tübingen/Basel: A. Francke Verlag.
- Nübling D., Fahlbusch F., Heuser R. (2015): *Namen: Eine Einführung in die Onomastik*. [Narr Studienbücher]. Tübingen: Narr Verlag.
- Pontrandolfo G. (2015) „Investigating judicial phraseology with cospe: a contrastive corpus-based study”, w: Fantinuoli C., Zanettin F. (red.) *New directions in corpus-based translation studies*. [Translation and Multilingual Natural Language Processing, 1]. Berlin: Language Science Press, 137-160.
- Pottelberge J. van (2007) „Funktionsverbgefüge und verwandte Erscheinungen”, w: Burger H., Dobrovolskij D., Kühn P., Norrick N.R. (red.) *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung* 1. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 28.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 436-444.
- Sandrini P. (1999) „Translation zwischen Kultur und Kommunikation: Der Sonderfall Recht”, w: Sandrini P. (red.) *Übersetzen von Rechtstexten: Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache*. [Forum für Fachsprachen-Forschung, 54]. Tübingen: Narr Verlag, 9-43.
- Sandrini P. (1996a) *Terminologiarbeit im Recht: Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers*. [IITF Series, 8]. Wien: TermNet.
- Sandrini P. (1996b) „Comparative analysis of legal terms: Equivalence revisited”, w: Galinski Ch., Schmitz K.D., (red.) *TKE '96: Terminology and Knowledge Engineering. Proceedings of the 4th International Congress on Terminology and Knowledge Engineering. Wien 26.-28. August 1996*. Frankfurt (Main): Indeks, 342-350.
- Šarčević S. (1997) *New Approach to Legal Translation*. The Hague i.in.: Kluwer Law International.
- Schreiber, M. (2017) *Grundlagen der Übersetzungswissenschaft: Französisch, Italienisch, Spanisch*. [Romanistische Arbeitshefte, 49]. Berlin/Boston: de Gruyter.
- Stein S. (2004) „Formelhaftigkeit und Routinen in mündlicher Kommunikation”, w: Steyer K. (red.) *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest*. Berlin/New York: de Gruyter, 262-288.
- Stein S. (1995) *Formelhafte Sprache: Untersuchungen zu ihren pragmatischen und kognitiven Funktionen im gegenwärtigen Deutsch*. [Sprache in der Gesellschaft, 22]. Frankfurt (Main) i.in.: Peter Lang.
- Stolze, R. (2018) *Fachübersetzen: ein Lehrbuch für Theorie und Praxis*. [Forum für Fachsprachen-Forschung, 89]. Berlin: Frank & Timme.

- Stolze R. (1992) *Hermeneutisches Übersetzen: Linguistische Kategorien des Verstehens und Formulierens beim Übersetzen*. [Tübinger Beiträge zur Linguistik, 368]. Tübingen: Narr Verlag.
- Stumpf S. (2015) *Formelhafte (Ir-)Regularitäten: Korpuslinguistische Befunde und sprach-theoretische Überlegungen*. [Sprache, System und Tätigkeit, 67]. Frankfurt (Main) i.in.: Peter Lang.
- Szulc A. (1994) *Słownik dydaktyki języków obcych*. Warszawa: PWN.
- u.s.p. = Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. 2001 Nr 98 poz. 1070).
- Vetulani G. (2000) *Rzeczowniki predykatywne języka polskiego: W kierunku syntaktycznego słownika rzeczowników predykatywnych na tle porównawczym*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- ZPO = Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 22. Dezember 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 411) geändert worden ist.

9. Załącznik

9.1 Wzór polskiego aktu oskarżenia

Prokuratura ... [Behördenbenennung]

... [Ort], ... [Datum]

AKT OSKARŻENIA

przeciwko

... [imię i nazwisko oskarżonego]

o przestępstwo z art. ...

OSKARŻAM:

... [imię i nazwisko] ... [dane oskarżonego]

o to, że:

... [opis znamion czynu (konkluzja)]

tj. o przestępstwo z art. ... [kwalifikacja prawna czynu]

Na zasadzie art. ... k.p.k. sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd ... [nazwa sądu]
Wydział ... Karny w ... (w postępowaniu zwyczajnym/uproszczonym).

UZASADNIENIE

...

Wykaz dowodów:

I. Lista osób podlegających wezwaniu na rozprawę:

Oskarżony – ... [imię i nazwisko oskarżonego]

Świadkowie:

...

Biegli:

...

II. Wykaz innych dowodów do ujawnienia/przeprowadzenia na rozprawie:

...

9.2. Glosariusze

Glosariusz: niemiecko-polski

A

Abschiebehaft *f* areszt deportacyjny, ośrodek deportacyjno-detencyjny; **in** ~ **nehmen** umieścić w areszcie deportacyjnym

Abrede *f* 1. umówienie się, uzgodnienie; **etwas in** ~ **nehmen** (*selten, veraltet*) uzgodnić coś; **eine** ~ **treffen** umówić się, ułożyć się z kimś 2. zaprzeczenie (czegoś); **etwas in** ~ **stellen** zaprzeczyć czemuś

Aburteilung *f*: **Zur Aburteilung ist nach §§ ... StPO das ...gericht – ... [Spruchkammer] – zuständig** Na zasadzie/podstawie §§ ... StPO sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd ... [*nazwa sądu*] Wydział ... [*nazwa wydziału*] [*Ausdr. in „südd.“ Ankl. zur Bezeichnung des zur Aburteilung zuständigen Gerichts / wyr. w „pd.niem.” aktach osk. do określenia sądu właściwego*]

Acht *f*: **außer** ~ **lassen** nie zważać, nie brać pod uwagę, nie zachować; **die im Verkehr erforderliche Sorgfalt außer** ~ **lassen** nie zachować należytej staranności

Akte *f* akta; **zur** ~ **bringen** włączyć do akt

Alkoholeinfluss *m*: **unter** ~ **stehen** być pod wpływem alkoholu

Amt *n* urząd; **von** ~ **s wegen** z urzędu; **Strafverfolgung von** ~ **s wegen** ściganie karne z urzędu

amtlich urzędowy; ~ **es Kennzeichen** numer rejestracyjny

Amtsgericht *n* (niemiecki) sąd rejonowy; ~ ... [*Sitz*] Sąd Rejonowy w ... [*siedziba*] – z. B. **Amtsgericht Leipzig** Sąd Rejonowy w Lipsku

Anberaumung *f* (*Syn. Bestimmung*) wyznaczenie; ~ **eines Termins** wyznaczenie terminu

Anfangsverdacht *m* wstępne podejrzenie popełnienia przestępstwa; **der** ~ **erhärtet sich** wstępne podejrzenie popełnienia przestępstwa potwierdza się

Angaben *pl* zeznania; ~ **machen** zeznawać; ~ **tätigen** zeznawać; **sachdienliche** ~ istotne/użyteczne zeznania; **umfangreiche** ~ obszerne zeznania; **umfassende** ~ szczegółowe/wyczerpujące zeznania; **unwahre** ~ nieprawdziwe zeznania; **widersprüchliche** ~ sprzeczne zeznania; **widerspruchsfreie** ~ niesprzeczne zeznania, zeznania pozbawione sprzeczności; ~ **als** ... zeznania w charakterze – z. B. **Angaben als Zeuge** zeznania

w charakterze świadka; ~ **des Angeschuldigten** zeznania oskarżonego; ~ **des Zeugen** zeznania świadka; **Angaben zu ...** zeznania w przedmiocie ... – z. B. **Angaben zum Tatgeschehen** zeznania w przedmiocie zdarzenia (przestępnego), **Angaben zum Tathergang** zeznania w przedmiocie przebiegu czynu

Angeklagter m oskarżony [*Bezeichnung des Beschuldigten, gegen den die Eröffnung des Hauptverfahrens beschlossen ist/określenie podejrzanego od chwili postanowienia o otwarciu postępowania głównego*], (↔ **Angeschuldigter**)

Angeschuldigter m oskarżony [*Bezeichnung des Beschuldigten ab Anklageerhebung bis Eröffnung des Hauptverfahrens/określenie podejrzanego od chwili wniesienia oskarżenia do otwarcia postępowania głównego*], (↔ **Angeklagter**); # **Dem Angeschuldigten wird (Folgendes) zur Last gelegt ...** Oskarżonemu zarzuca się (co następuje): ..., Oskarżonemu zarzuca się popełnienie następującego czynu: ..., Oskarżonemu stawia się następujący zarzut: ... [*Überschr. für die Sachverhaltsschilderung in „nordd.” Ankl./nagł. opisu czynu w „pn.niem.” aktach osk.*]; # **Der Angeschuldigte wird daher beschuldigt ...** Wobec powyższego jest on oskarżony o to, że ... [*Überschr. für gesetzliche Merkmale in „südd.” Ankl./nagł. wprowadzający opis ustawowych znamion zarzucanego czynu w „pd.niem.” aktach osk.*]

angreifen (jdn.) napaść (na kogoś), zaatakować (kogoś); (**jdn.) tätlich** ~ napaść czynnie (na kogoś)

Anhaltspunkt m przesłanka; **hinreichende ~e** (*Syn. zureichende ~e*) wystarczające przesłanki

anhängig zawisły; ~ **sein** zawisnąć, toczyć się – z. B. **die Sache ist beim Landgericht Leipzig** ~ sprawa zawisła/toczy się przed Sądem Okręgowym w Lipsku

Anhörungstermin m termin wysłuchania; **Anberaumung eines ~s** wyznaczenie terminu wysłuchania

Anklage f oskarżenie, skarga karna; ~ **erheben** oskarżyć, wnieść oskarżenie

Anklageerhebung f oskarżenie, wniesienie oskarżenia; **eine gesonderte** ~ odrębne oskarżenie

2. Glosariusz: polsko-niemiecki

A

akt oskarżenia m (zob. C/W: 5ff.; Skorupka: 589) Anklageschrift; **oskarżyć aktem oskarżenia** öffentliche Klage mit einer Anklageschrift erheben (gegen jdn.), (jdn.) mit einer Anklageschrift anklagen; **wnieść/ skierować ~ do sądu** die Anklageschrift beim Gericht einreichen; # [wyr. otwierające akt osk./ Eröffnungsausdr. der Anklageschrift]: 1) ~ **przeciwko ... [imię i nazwisko] o czyn z art. ...** Anklageschrift gegen ... [Vor- und Nachname] wegen einer Straftat nach/gemäß Art. ..., 2) ~ **przeciwko: ... [imię i nazwisko] o przestępstwo z art. ...** Anklageschrift gegen: ... [Vor- und Nachname] wegen einer Straftat nach/gemäß Art. ..., 3) ~ **przeciwko: ... [imię i nazwisko] oskarżonemu o przestępstwo z art. .../oskarżonemu z art. ...** Anklageschrift gegen ... [Vor- und

Nachname] wegen einer Straftat/Tat nach/gemäß Art. ..., 4) **~ przeciwko ...** [*imię i nazwisko*] **oskarżonemu o przestępstwo określone w art. ...** Anklageschrift gegen ... [Vor- und Nachname] wegen einer Straftat nach/gemäß Art. ...

akta f/pl Akte(n); **~ sprawy f/pl** (*krótka akta*) Ermittlungsakte(n); **~ postępowania przygotowawczego** Vorverfahrensakten; **~ śledztwa** Akten des Ermittlungsverfahrens; **~ główne (sprawy)** (zob. §§ 50, 51 MS.2007) Hauptakten, (Haupt-)Ermittlungsakten

apelacja f Berufung, Appellation (*veraltet*); **złożyć ~ę** Berufung einlegen, in die Berufung gehen

areszt m Haft; **~ śledczy** (zob. Art. 208 §§ 2, 3 k.k.w.) Untersuchungshaft; **osadzić w ~cie śledczym** in Untersuchungshaft nehmen; **przebywać w ~cie śledczym** in Untersuchungshaft aufhältig sein, sich in Untersuchungshaft befinden – np. **przebywający obecnie w Areszcie Śledczym w Gdańsku** derzeit in Untersuchungshaft Gdańsk aufhältig

aresztować in Haft nehmen, verhaften; **tymczasowo ~** (→ **tymczasowe aresztowanie**) in Untersuchungshaft nehmen, Untersuchungshaft verhängen (gegen jdn.)

aresztowanie, tymczasowe (*war. areszt tymczasowy*) (zob. Art. 249–250 k.p.k.; W/H: 443) Untersuchungshaft (vgl. § 112 StPO); **przedłużyć ~** die Untersuchungshaft fort-dauern lassen; **uchylić ~** die Untersuchungshaft aufheben; **zastosować ~** Untersuchungshaft verhängen; **zastosować ~ tytułem środka zapobiegawczego** die verfahrens-sichernde Maßnahme der Untersuchungshaft verhängen, Untersuchungshaft als verfahrens-sichernde Maßnahme verhängen, als verfahrens-sichernde Maßnahme die Untersuchungshaft verhängen

artykuł m (*skr. art.*) Artikel; **w trybie art. ...** gemäß/nach Art. ...; **zgodnie z art. ...** gemäß/nach Art. ...; **zastosowanie art. ...** die Anwendung des Artikels ..., die Anwendung von Artikel ...; **na podstawie art. ...** gemäß/nach Art. ...

asesor m Assessor; **~ prokuratury** Assessor der Staatsanwaltschaft, Staatsanwaltschafts-assessor

aspirant m (*skr. asp.*) Polizeimeister [*keine vergleichbare Entsprechung*]; **młodszy ~** (*skr. mł. asp.*) (zob. Art. 47 ust. 1 pkt 4 lit. d PolU) Polizeimeisteranwärter [*keine vergleichbare Entsprechung*]; **starszy ~** (*skr. st. asp.*) (zob. Art. 47 ust. 1 pkt 4 lit. b PolU) Polizeiobermeister [*keine vergleichbare Entsprechung*]

Skróty i literatura

C/W	Cieślak, W., Woźniewski, K. (2012): <i>Leksykon prawa karnego procesowego</i> . 100 podstawowych pojęć. Warszawa: C.H. Beck.
MS.2007	Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 7.9.2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów i innych działów administracji w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury (Dz.U.MS.2007.7.33)
PolU	Ustawa o Policji (z dn. 6.4.1990) (Dz.U.1990.30.179)
Skorupka	Skorupka, J. (red.), Gruszecka, D., Kremens, K., Nowicki, K. (2018): <i>Proces karny</i> . Warszawa: Wolters Kluwer.

skr.	skrót
Syn.	Synonym
W/H	Waltoś, S. i Hofmański, P. (2018): Proces karny. Zarys systemu. Warszawa: Wolters Kluwer.
war.	wariant
#	związek łączliwy
↔	nie mylić z

SUMMARY

As demonstrated by error analyses, translating legal phraseology presents significant challenges for translators. Translators often do not know when they are dealing with fixed word compounds of legal language, and they often do not know the correct equivalents in the target legal language. The present paper shows how to deal with the translation of legal phraseology. In doing so, it characterises legal phraseology, presents its different types, discusses how to identify fixed word compounds of legal language in legal texts and how to translate each of them. Finally, the paper discusses the ways of using some aspects of legal phraseology for the translation of legal phraseology itself and for the translation of entire legal texts.

Keywords: legal phraseology, legal translation, LSP-Translation, legal language

Dr Paweł Bielawski ukończył filologię germańską na Uniwersytecie Wrocławskim oraz studia podyplomowe w zakresie przekładu specjalistycznego i Szkołę Prawa Niemieckiego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na Uniwersytecie w Lipsku obronił doktorat z zakresu translatoologii prawniczej. Interesuje się przekładem tekstów z zakresu prawa – w szczególności przekładem terminologii oraz frazeologii prawniczej – a także pragmatyką przekładu. Tematyce tej poświęcił kilka artykułów oraz jedną monografię. Przekładu – nie tylko prawniczego – uczył do tej pory na Uniwersytecie Wrocławskim oraz na Uniwersytecie w Lipsku.

ORCID: 0000-0002-4167-0137